

Årsagssætninger med *fordi* i (formelt) dansk talesprog

SUNE GREGERSEN

ABSTRACT

Artiklen undersøger *fordi*-sætningers form og funktion i formelt dansk talesprog, nærmere bestemt dansk som det tales under møder i Folketinget. Undersøgelsen viser at 'hovedsætningsordstilling' (V2) er langt hyppigere end 'ledsætningsordstilling' (V3) og dermed ikke blot et kendetegn for uformelt talesprog, og at *fordi* kan indlede spørgesætninger (fx *fordi hvad handler det om i skøbelige stater?*). Desuden undersøges det ved hjælp af en fireleddet typologi over årsagssætninger i hvor høj grad der er en sammenhæng mellem *fordi*-sætningens betydning og valget mellem V2 og V3.

EMNEORD: ordstilling, ledsætninger, epistemicitet, kausalitet, Folketinget

1 INDLEDNING

Denne artikel undersøger *fordi*-sætningers ledstilling og semantik i dansk talesprog som det anvendes under møder i Folketingssalen. Det er velkendt at dansk, lige som de fleste andre germanske sprog, har forskellige ledstillingsmønstre i forskellige sætningstyper. Traditionelt har man for dansk brugt betegnelserne hovedsætningsordstilling (når det finitte verbum står på 2.-pladsen) og bi- eller ledsætningsordstilling (når det finitte verbum står på 3.-pladsen). Det er imidlertid også kendt at disse traditionelle betegnelser er misvisende idet begge mønstre i dansk kan forekomme i både hoved- og ledsætninger (Hansen og Heltoft 2011: 1569ff). Dette gælder bl.a. årsagssætninger indledt med konjunktionen *fordi*. Disse siges traditionelt at have verbet på 3.-pladsen, men i moderne dansk talesprog forekommer de også "ret hyppigt" (Hansen og Heltoft 2011: 1590) med verbet på 2.-pladsen. Jeg giver her to eksempler fra talesprogskorpusset BySoc. I (1) står det finitte

verbum *kan* på 3.-pladsen, efter nægtelsen *ikke*. I (2) står *var* derimod på 2.-pladsen, før partiklen *jo*.

- (1) så er der så et stort tørrerum som ingen benytter fordi de ikke kan bruge det (BySoc)
- (2) men folk de klagede rundt omkring fordi det var jo en larm af den anden verden (BySoc)

Tidligere studier har vist at mønstret i (2) er væsentlig mere frekvent i *fordi*-sætninger i uformelt talesprog end 'ledsætningsordstillingen' i (1). Denne artikel supplerer den eksisterende litteratur ved at undersøge et mere formelt talesprogsregister, nemlig sproget som det tales under møder i Folketingssalen. Det vises at hovedsætningsordstilling (herefter: V2) er langt hyppigere end ledsætningsordstilling (herefter: V3) også i dette materiale, og at udpræget brug af V2 dermed ikke er et kendetegn for dagligdags eller uformelt talesprog, men for talesproget som sådan – også når det anvendes i en mere formel sammenhæng. *Fordi*-sætningernes semantiske relation til oversætningen (herefter: *matrixsætningen*) analyseres ved hjælp af en fireleddet typologi over årsagssætninger, som introduceres i afsnit 2. Afsnit 3 giver et kort overblik over den eksisterende litteratur om ledstillingsvariation og årsagssætninger i dansk. Afsnit 4 beskriver undersøgelsens materiale og metode, hvorefter resultaterne præsenteres i afsnit 5 og diskuteres videre i afsnit 6.

2 TO TYPOLOGIER OVER ÅRSAGSSÆTNINGER

2.1 Årsagssætninger med *fordi*

At udtrykke årsagssammenhænge må anses for en grundlæggende funktion i sproglig kommunikation, og det er derfor næppe nogen overraskelse at årsagskonjunktionen *fordi* hører hjemme blandt det danske sprogs 100 mest frekvente ord (Asmussen 2016). *Fordi*-sætningers betydning og struktur er altså et centralt element i en grammatisk beskrivelse af dansk, hvad end en sådan har et didaktisk eller alment lingvistisk sigte. Ifølge *Danske sprogglære* beskriver årsagssætninger ”objektive grunde til noget” (Gregersen m.fl. 1996: 108), men som det er

blevet vist i den lingvistiske litteratur, kan årsagssætninger også have andre funktioner end at udtrykke objektive kausale sammenhænge. I dette afsnit diskuteres to typologier over årsagssætninger fra den internationale forskningslitteratur inden jeg vender tilbage til forholdene i dansk i afsnit 3.

2.2 Indhold, epistemicitet og talehandling

I sin analyse af årsags- og indrømmelseskonjunktioner i engelsk argumenterer Sweetser (1990) for en nær sammenhæng mellem polysemi, betydningsforandring og pragmatisk flertydighed. Ifølge Sweetser kan disse tre fænomener ofte beskrives med henvisning til en skelen mellem den sproglige ytring som indhold, som epistemisk størrelse og som talehandling. I afsnittet om årsagskonjunktioner hævdes det således at engelsk *because* har en iboende pragmatisk flertydighed, idet den kan relatere til alle disse tre domæner. Sweetser (1990: 77) giver disse eksempler:

- (3) John came back because he loved her. (INDHOLDSDOMÆNE)
- (4) John loved her, because he came back. (EPISTEMISK DOMÆNE)
- (5) What are you doing tonight, because there's a good movie on. (TALEHANDLINGSDOMÆNE)

I (3) angiver *because*-sætningen en årsagssammenhæng i verden: "His love was the real-world cause of his coming back" (Sweetser 1990: 77). I (4) angiver *because*-sætningen derimod afsenderens bevisførelse for at påstanden i matrixsætningen må være sand. Med andre ord er 'he came back' ikke årsag til 'John loved her', men til at afsenderen vurderer at det forholder sig sådan. Endelig angiver *because*-sætningen i (5) afsenderens motivation for at ytre matrixsætningen: "There's a good movie on" anføres her som bevæggrund for at talehandlingen 'What are you doing tonight' er relevant. Ifølge Sweetser afhænger den korrekte forståelse, altså den korrekte identifikation af hvilket domæne årsagssætningen virker på, ikke af form. Den er pragmatisk motiveret. Ganske vist er mange tilfælde ifølge Sweetser umulige at tolke på mere end én måde, men for eksempel kan *because*-sætningen i (3) opfattes som epistemisk hvis der tilføjes et komma: *John came back,*

*because he loved her.*¹ Efter denne læsning argumenterer afsenderen for at matrixsætningen må være sand, ved at fremføre årsagssætningen som belæg. Jeg vender tilbage til spørgsmålet om tvetydige eksempler, som viser sig at være ganske hyppige i materialet fra Folketinget, i afsnit 5.3 nedenfor.

Lignende typologier er blevet foreslået flere gange i litteraturen. Schiffrin (1987) skelner mellem *fact*-, *knowledge*- og *action-based* kausale relationer, en tredeling der tilsyneladende er helt parallel med Sweetser. Ross (1970), Halliday og Hasan (1976) og Thompson m.fl. (2007) skelner derimod kun mellem to typer, hvor den første svarer til Sweetser's indholdsdomæne, og den anden til de to andre. Med Halliday og Hasans terminologi virker den første type på sprogets *eksperientielle* niveau, dvs. "it is a relation between meanings in the sense of representations of 'contents', (our experience of) external reality", mens den anden virker på det *interpersonelle* niveau, som angår afsenderens "choice of speech role and rhetorical channel, his attitudes, his judgments and the like" (Halliday og Hasan 1976: 240).

2.3 Årsagssætninger og lagdelt indholdsstruktur

En anden klassifikation af årsagssætninger foreslås af Hengeveld (1996) med udgangspunkt i funktionel grammatik og ideen om lagdelt indholdsstruktur. Ytringens indholdsside anses efter denne opfattelse som opbygget af en række lag som på dansk kan betegnes *sagforhold*, *proposition* og *illokution*. Inderst ligger sagforholdet, som blot er kombinationen af det verbale indhold og verbets argumenter – "en afbildning af en begivenhedstype af en bestemt art" (Harder 2005: 105). I modsætning hertil er propositionen en potentiel kendsgerning, "et konkret bud på hvad der kunne være tilfældet i en bestemt situation" (Harder 2005: 106). Illokutionen tilføjer en talehandlingsværdi til propositionen og gør den dermed til en færdig ytring. Ytringerne *Træet vältede* og *Væltede træet?* realiserer forskellige illokutionstyper, henholdsvis deklarativ og interrogativ, men har samme propositionelle indhold. Forskellen er

1 Sweetser bruger *comma intonation* om flere separate intonationsenheder og *commaless intonation* om sammenhængende intonationsenheder, og begreberne henviser altså til talesprogstræk selv om de skeler til skriftsproget. I øvrigt synes Sweetser at modsige sig selv her – brugen af forskellige intonationsmønstre udgør jo netop en formel forskel mellem indholdslæsningen og den epistemiske læsning.

at den første ytring hævder at propositionen er sand, mens den anden spørger efter dens sandhedsværdi.²

Ifølge Hengeveld kan årsagssætninger inddeles i tre typer afhængig af hvilket lag i indholdsstrukturen årsagen befinder sig på. Hengeveld (1996: 128) giver disse eksempler:

- (6) The fuse blew because we had overloaded the circuit. (CAUSE)
- (7) John went home because his sister would visit him. (REASON)
- (8) Jenny isn't here, for I don't see her. (EXPLANATION)

Hengeveld bruger de engelske termer *cause* og *reason* om de to første typer, et begrebspar der er svært at oversætte direkte til dansk. Jeg vil i det følgende bruge begreberne FYSISK (*cause*) og INTENTIONEL (*reason*) årsagssætning. Forskellen er at en begivenhed – et sagforhold – i den fysiske årsagssætning i (6) er den direkte årsag til sagforholdet i matrixsætningen, mens der i den intentionelle årsagssætning i (7) ikke er tale om en direkte kausal sammenhæng mellem sagforhold, men om at nogen handler på baggrund af en proposition, en mulig kendsgerning.³ Der forudsættes altså en bevidsthed (intentionalitet) som forholder sig til verden, og typen involverer dermed oftest mennesker eller andre tænkende væsner. I engelsk (og dansk) anvendes samme konjunktion i disse to typer, men ifølge Hengeveld er der i engelsk den forskel at kun intentionelle årsagssætninger kan modificeres epistemisk: *John went home because his sister might visit him* over for **The fuse blew because we may have overloaded the circuit* (Hengeveld 1996: 129).

I Hengevelts tredje type, *explanation*-sætningen i (8), lokaliseres årsagen på illokutionsniveauet, idet begivenheden i årsagssætningen er det der leder afsenderen til konklusionen i matrixsætningen. Selv om

---

2 For overskuelighedens skyld ser jeg her bort fra distinktionen mellem propositionelt *indbold* og propositionen som *udtryk* og mellem sagforhold (indhold) og prædikation (udtryk). Desuden skal det nævnes at nogle varianter af modellen inkluderer verbet og dets argumenter som et separat lag, jf. Harder (2005).

3 Forskellen er faktisk allerede påpeget af Falk og Torp (1900), omend selvfølgelig med andre termer: "Ved 'fordi' betegnes [...] paa den ene side den naturlige eller reale grund til en foreteelse: træerne døde ud, fordi det var så koldt; eller paa den anden side bevæggrunden til en paa fri beslutning beroende handling (den moralske grund): jeg handlede saa, fordi jeg ansaa det for ret." (Falk og Torp 1900: 258).

Hengeveld i sin *explanation*-sætning (tilsyneladende lånt fra Ross 1970) anvender den mere formelle konjunktion *for*, er den fuldt sammenlignelig med Sweetsters epistemiske *because*-sætning i (4) ovenfor.

2.4 En syntese: Fire typer af årsagssætninger

Sweetsters og Hengevelds typologier er begge blevet anvendt i både dansk og udenlandsk forskningslitteratur (jf. nedenfor), og det er dermed værd at overveje hvordan de forholder sig til hinanden. Dette er tidligere blevet gjort af Kortmann (1997: 82), som skriver at de to tredelinger stemmer fuldstændig overens. Som gennemgangen i det foregående skulle have tydeliggjort, er dette imidlertid ikke tilfældet: Den fysiske og den intentionelle type i Hengevelds system virker begge på indholdsdomænet med Sweetsters terminologi idet de angiver årsager til begivenheder i den verden der tales om. Omvendt omfatter Hengevelds *explanation*-type både Sweetsters epistemiske type, som angår matrixsætningens sandhedsværdi, og typen på talehandlingsdomænet, som begrunder hvorfor matrixsætningen ytres.⁴

At Sweetsters typer også kan beskrives i forhold til den lagdelte indholdsstruktur, bekræftes af Dik m.fl. (1990), som faktisk skelner mellem fire typer, om end de ikke præsenteres som en samlet typologi over årsagssætninger, men indgår i en generel klassifikation af adverbialsætninger. Foruden *cause*- og *reason*-sætninger som hos Hengeveld (1996) sondres der også mellem *motivation*- og *illocutionary reason*-sætninger. En *motivation*-sætning, svarende til en epistemisk sætning hos Sweetser, ”specifies a fact which supports the fact designated by the propositional content of the speech act” (Dik m.fl. 1990: 37). En illokutionær *reason*-sætning ”provides a motivation for why the speech act is carried out” (1990: 39) og svarer altså til Sweetsters tredje type. Tabel 1 giver et overblik over de fire typer, inkl. de termer der anvendes i denne artikel.⁵

4 Dette påpeges også af Jensen (2003: 252n). Det fremgår eksplicit at Hengeveld også opfatter talehandlingsbegrundende årsagssætninger som hørende til denne kategori, for eksemplet *Where is Jenny, for I don't see her* regnes også som en *explanation*-sætning (Hengeveld 1996: 129).

5 Efter at have udført denne undersøgelse er jeg desuden blevet opmærksom på det omfattende typologiske studie i Tsunoda (2018), hvor der skelnes mellem hele fem typer af årsagssætninger. Der er ikke plads til en nøjere sammenligning med denne klassifikation her, men det er tydeligt at kategorierne ikke står i et en-til-en-forhold til de fire typer i tabel 1. Således er der tre typer hos Tsunoda der siges at virke på Sweetsters indholdsdomæne, men ingen af disse svarer direkte til typen fysisk årsagssætning.

TABEL 1. FIRE TYPER AF ÅRSAGSSÆTNINGER

Sweetser (1990)	Hengeveld (1996)	Dik m.fl. (1990)	Denne artikel
indholdsdomæne	cause	cause	fysisk
	reason	reason	intentionel
epistemisk domæne	explanation	motivation	epistemisk
talehandlingsdomæne		illocutionary reason	illokutionær

3 LEDSTILLING OG ÅRSAGSSÆTNINGER I DANSK

3.1 Baggrund

Ledstillingsvariation i ledsætninger forekommer i alle de skandinaviske sprog og har været genstand for megen diskussion i forskningslitteraturen (bl.a. Julien 2007, Sandøy 2008, Wiklund m.fl. 2009, Jensen og Christensen 2013, Djärv m.fl. 2017). I den generative tradition er V2 i skandinavisk gerne blevet set som et eksempel på et såkaldt *main clause phenomenon*, hvor en tilsyneladende underordnet sætning i visse syntaktiske kontekster opfører sig som en hovedsætning. Fra en funktionelt-pragmatisk synsvinkel har man forsøgt at analysere sig frem til V2-mønstrets præcise funktion i kommunikationen. Endelig har variationslingvistiske studier undersøgt distributionen af V2 i ledsætninger i forskellige geografisk og socialt betingede varianter. I forhold til V2-mønstrets funktion nævner Christensen m.fl. (2015) to konkurrerende hypoteser. Den ene, som forfatterne kalder *assertionshypotesen*, tolker V2 som et udtryk for at ledsætningen har illokutionær kraft og dermed er en selvstændig påstand (således fx Julien 2007 om norsk og svensk). Ifølge den anden, *forgrundshypotesen*, er V2 et signal om at ledsætningen er forgrundsinformation eller ”main point of utterance” (MPU). Dette er Jensen og Christensens (2013) og Christensen m.fl.s (2015) eget udgangspunkt. Ved siden af disse to hypoteser findes der dog også en tredje tilgang, hvor fokus i højere grad lægges på prædikats- eller konstruktionsspecifikke faktorer. Her søger man ikke at finde én samlet forklaring, men snarere at kortlægge hvilke komplementtagende prædikater der tillader V2 (Vikner 1995: 70-72) eller hvilke typer af adverbialsætninger der har V2 og hvilke V3 (fx Steensig 1998 om *fordi*). Jeg vil vende tilbage til de forskellige hypoteser nedenfor.

Udforskningen af V2/V3-variationen besværliggøres af en række forhold. For det første er flere af de analytiske kategorier der har været foreslået, vanskelige at anvende i praksis og ikke altid lige veldefinerede (se fx diskussionen af begrebet *assertion* hos Wiklund m.fl. 2009). For det andet er det nogle gange blevet overset at V2 på tværs af skandinavisk ikke er ét fænomen; således argumenterer Djärv m.fl. (2017) på baggrund af en acceptabilitetstest blandt gymnasie-elever i Umeå imod Jensen og Christensens (2013) korpusbaserede analyse af dansk, uden at overveje at reglerne for de danske og svenske sprogbrugere muligvis ikke er de samme. Som det flere gange er blevet vist, er der dog netop variation mellem forskellige sprog og dialekter, jf. Wiklund m.fl. (2009) om komplementsætninger i islandsk, færøsk, norsk og svensk, eller Pedersen (1996) om dialektal variation i dansk.

Et tredje problem – som hænger tæt sammen med det andet – har at gøre med standardisering og skriftsprogpåvirkning. V3 har længe været normen i ledsætninger i konservativt dansk skriftsprog, hvilket kan have konsekvenser for sprogbrugerens (og -forskerens) intuition om mønstrenes gangbarhed i spontant talesprog. Det er derfor ikke givet at acceptabilitetstests hvor informanter bedes godkende eller afvise præfabrikerede eksempelsætninger, er fuldt pålidelige. Bentzen (2014) finder således at de danske informanter i modsætning til de norske, svenske og islandske generelt kategorisk afviser V2 i komplementsætninger, et resultat forfatteren kalder ”somewhat surprising” (2014: 222) i lyset af tidligere undersøgelser. En mulig forklaring kunne være at de danske informanter i højere grad er opmærksomme på at V2 i ledsætninger er ’ukorrekt’, men det er mig bekendt ikke undersøgt om den danske skriftsprogsnorm i højere grad foreskriver V3 end fx den svenske. Som Gregersen og Pedersen (2000) påpeger, synes der i dansk snarere at være tale om en implicit norm end at V3 påbydes eksplicit.⁶

3.2 Ledstillingsvariationens udvikling

Uanset om V3 i dag opfattes som normen i ledsætninger, er det

6 Jf. også Christensen og Jensens (2014) diskussion af den såkaldte *ikke*-prøve, der traditionelt anvendes i kommaundervisningen til at skelne mellem hoved- og ledsætninger. Her forudsættes det at sprogbrugerens er i stand til at identificere ledstillingen *ikke* + finit verbum (V3) som den eneste mulige (eller rettere: korrekte) i ledsætninger, men der er altså ikke tale om et eksplicit forbud mod V2.

V2-mønstret der er det oprindelige. Gregersen og Pedersen (2000) har undersøgt hvordan V3 gradvis trænger ind i ledsætninger i tekster fra reformationstiden til begyndelsen af det 20. årh. I materialet fra det 16. årh. har størstedelen af ledsætningerne stadig V2 – omend med stor variation mellem forskellige tekster – mens V2 i det excerperede materiale fra omk. 1900 er stort set fraværende.⁷ Dette forhold viser sig dog kun at gælde skriftsproget. I BySoc finder Gregersen og Pedersen (2000: 417f) nemlig 39 % V2 i *at*-sætninger og hele 83 % i *fordi*-sætninger. I en tidligere undersøgelse har Pedersen (1996) også undersøgt forekomsten af V2 i ledsætninger i de traditionelle dialekter. I et materiale bestående af transkriberede dialektoptagelser fra samlingerne på Københavns Universitet finder Pedersen markante geografiske forskelle: I Jylland er V2 med 55 % hyppigere end V3 i ledsætninger generelt, og V2 er belagt i alle de undersøgte ledsætningstyper på nær betingelsessætninger. I årsagssætninger er andelen af V2 73 %. I det sjællandske materiale er den overordnede andel af V2 derimod kun 23 %, og mønstret er kun belagt i *at*-sætninger, årsags- og følgesætninger og (marginalt) tidsledsætninger. Fyn indtager en mellemstilling. Tabel 2 gengiver Pedersens resultater i forenklet form.⁸

TABEL 2. ANDELEN AF V2-LEDSÆTNINGER (BASERET PÅ PEDERSEN 1996: 39)

Sætningstype	Jylland	Fyn	Sjælland
Alle typer	55 %	42 %	23 %
<i>At</i> -sætninger	72 %	69 %	58 %
Følgesætninger	76 %	69 %	55 %
Årsagssætninger	73 %	100 %	60 %
Tidsledsætninger	26 %	7 %	11 %
Telativsætninger	49 %	50 %	0
<i>Om</i> -sætninger	50 %	0	0
Betingelsessætninger	0	8 %	0

7 Udviklingen af V3 i ledsætninger er også behandlet af Vikner (2005), som foreslår en kausal sammenhæng med tabet af verbal personkongruens, en ide der i den generative tradition går under navnet *Rich Agreement Hypothesis*.

8 Jeg har udeladt de bornholmske tal da de er upålidelige (Pedersen 1996: 39), og desuden typerne 'finale' og 'finale/konsekutive' da det er uklart for mig hvad de dækker over. Pedersen giver desværre ikke de rå tal for de enkelte typer, kun procentandele, men det er klart at der er tale om et meget begrænset materiale. Disse geografiske forskelle fortjener altså at blive undersøgt nærmere.

Pedersen tolker forholdene sådan at brugen af V3 i ledsætninger er opstået i København og derefter gradvis har bredt sig til resten af landet. Det der måske er lidt besynderligt, er at variationen mellem V2 og V3 synes at have påkaldt sig meget lidt opmærksomhed i perioden fra det 16. til det 19. årh. Ifølge Gregersen og Pedersen (2000: 425) er Høysgaard (1747) den eneste tidlige grammatiker der omtaler (og anbefaler) V3-mønstret.⁹

3.3 Funktionelle forklaringsforsøg

Hvad angår V2/V3-variationens funktionelle aspekter, har der som nævnt været forskellige forslag i litteraturen. For norsk og svensk har Julien (2007) foreslået en analyse af komplementsætninger med V2 som selvstændige påstande, assertioner. Det samme foreslår Sandøy (2008) for norsk talesprog, dog med det forbehold at V2 *kan* anvendes til at understrege detasserterende: ”*SVÅ* [V2] er brukt når eg vil understreke at eg sjølv går god for påstanden i leddsetninga [...] *SAV* [V3] kan nok brukast i alle leddsetningane, mens *SVÅ* understrekar denne semantiske distinksjonen” (Sandøy 2008: 181). I dansk sammenhæng er en lignende analyse fremlagt i GDS (Hansen og Heltoft 2011), hvor forskellen mellem ledstillingsmønstrene analyseres som en modusforskel. Ifølge Hansen og Heltoft angiver V2 (’deklarativ ledstilling’) at en sætnings indhold skal opfattes somasserteret (realis), mens V3 (’neutral ledstilling’) er ubestemt i forhold til realitet og angiver at sætningsværdien er bestemt andetsteds. Nogle underordningskonjunktioner tillader begge mønstre; om *fordi*-sætninger hedder det således at de i talesproget ”tit” (Hansen og Heltoft 2011: 975) og ”ret hyppigt” (2011: 1590) forekommer med deklarativ ledstilling, altså V2. Hvor hyppigt dette rent faktisk er i uformelt talesprog, er allerede nævnt ovenfor: Gregersen og Pedersen (2000: 418) finder i deres materiale fra BySoc V2 i 83 % af *fordi*-sætningerne.

9 Høysgaards anbefaling er dog alt andet end kategorisk. Nægtelser og andre ”partikler” kan i ledsætninger ifølge Høysgaard ”ofte beqvæmmeligst og tydeligst staae næst forved deres Verbum” (1747: 162). Man skal ikke lede længe i grammatikken for at opdage at Høysgaard ingenlunde følger sin egen anbefaling – selv i relativsætninger og ledsætninger med *når* anvender han V2: ”De Gamle har mærket, at der fulde noget med Tønen, som de kunde ikke ræt forklare” (Høysgaard 1747: 15); ”når de Tydske og Hollandske rætter sig ikke efter hver åndre [...]” (1747: 105).

Forgrundshypotesen er bl.a. blevet undersøgt af Jensen (2011), Jensen og Christensen 2013 (om komplementsætninger) og Christensen m.fl. 2015 (om adverbialsætninger), alle på baggrund af et talesprogs-korpus med optagelser fra København og Vinderup i Vestjylland. Her undersøges en række faktoreres evne til at forudsige valget mellem V2 og V3, såsom ledsætningens placering og typen af konjunktion og sætningsadverbial. Forfatterne konkluderer at resultaterne samlet set stemmer bedre overens med forgrundshypotesen end med assertions-hypotesen. Et vægtigt argument i forhold til komplementsætningerne er at *om*-sætninger, som normalt regnes som ikke-asserterende, i visse tilfælde kan have V2 (Jensen og Christensen 2013: 54):

- (9) det var noget med om psykologen kunne ligesom bringe os
ud af fatning¹⁰

I undersøgelsen af adverbialsætninger viser *fordi* sig at være langt den hyppigste konjunktion. Hele to tredjedele af adverbialsætningerne i materialet indledes af *fordi*, som samtidig er en af de konjunktioner som oftest har V2. Dette gælder for hele 89 % af *fordi*-sætningerne (Christensen m.fl. 2015: 105). Der er til gengæld ingen signifikante forskelle mellem de københavnske og de jyske informanter, så de dialektale forskelle som Pedersen (1996) observerer, synes i mellemtiden at være blevet udjævnet.

Også Steensig (1998) finder en klar overvægt af *fordi*-sætninger med V2. I det anvendte korpus, som består af godt to en halv times uformelle samtaler optaget i Jylland, er der 46 forekomster med V2 og 11 med V3.¹¹ Steensig klassificerer materialet med Sweetsters (1990) tredeling, og der observeres en sammenhæng mellem V3 og årsagsrelationer på indholdsdomænet, idet alle 11 V3-sætninger virker på indholds-

10 Dette er det eneste eksempel med *om* Jensen og Christensen giver. Muligvis kan det dog også analyseres på anden vis, nemlig med *ligesom* som en *downtoner* der indgår i syntagmet 'bringe os ud af fatning', jf. eksempler som dette fra BySoc: "det er mærkeligt at der ikke bliver ligesom lagt lidt (.) lidt pres på".

11 Og desuden 54 tilfælde hvor forskellen ikke er realiseret fordi sætningsadverbialpladsen ikke er udfyldt. Bemærk at Steensig (og Mikkelsen 2011) bruger betegnelsen 'neutral' om disse tilfælde. Denne henviser altså til noget helt andet end hos Hansen og Heltoft (2011), som bruger 'neutral ledstilling' om V3.

domænet og er prosodisk integreret med matrixsætningen. Imidlertid gælder implikationen ikke omvendt, for med få undtagelser er også eksemplerne med V2 knyttet til indholdsdomænet. Steensig forklarer forekomsten af V2 med at disse *fordi*-sætninger er mere selvstændige og sammen med matrixsætningen ”fungerer – og prosodisk og syntaktisk fremstilles – som selvstændige informationsenheder” (1998: 188). En lignende konklusion når Mikkelsen (2011). I 56 *fordi*-sætninger i et korpus af optagede telefonsamtaler finder Mikkelsen 26 forekomster med V2 og kun to med V3. Mikkelsen anvender ikke Sweetssers begreber, men analyserer *fordi*-sætningerne i forhold til deres selvstændighed og foreslår et kontinuum fra fuldt integrerede sætninger med V3 over stadig mere selvstændige varianter med V2: ”Betydningsforskellen er altså et spørgsmål om, hvor selvstændig den givne *fordi*-ytring er” (2011: 223). I forhold til de to hypoteser der er omtalt ovenfor, synes disse informationsstrukturelle analyser umiddelbart at ligge tættere på forgrundshypotesen, men i modsætning til denne forsøger Steensig (1998) og Mikkelsen (2011) kun at forklare V2 i *fordi*-sætninger, ikke i ledsætninger generelt. Det er mindre oplagt at kriteriet ’selvstændighed’ også ville kunne anvendes på komplementsætninger.

Jensen (2003) behandler *fordi*-sætninger i et afsnit om adverbielle ledsætninger og anvender Hengevelds (1996) semantiske kategorier. Materialet, som også diskuteres i mere fortættet form i Jensen (2006), analyseres ud fra en række kriterier, såsom muligheden for at indsætte en epistemisk markør, om *fordi* kan udskiftes med *eftersom* og *siden*, og om *fordi*-sætningen kan stå i fundamentfeltet. Jensen (2003: 250-252) giver de danske eksempler på Hengevelds tre typer i (10)-(12). De danske termer i parentes foreslås i Jensen (2006). (12) er epistemisk med begreberne fra afsnit 2.4, men typen ’forklaring’ omfatter altså også illokutionære årsagssætninger, jf. diskussionen ovenfor.

- (10) græsset er vådt fordi det [lige har/har lige] regnet (’årsag’ = fysisk)
- (11) hun bliver hjemme fordi hendes datter [måske er/er måske] syg (’begrundelse’ = intentionel)
- (12) Peter er gået fordi Pia kan ikke se ham (’forklaring’ = epistemisk)

Som det ses, kan den intentionelle årsagssætning i (11) modificeres med det epistemiske adverbium *måske*, mens dette ikke er tilfældet for den fysiske årsagssætning i (10): *?græsset er vådt fordi det måske har regnet* (Jensen 2003: 250). Jensen finder at forklaringssætninger som den i (11) ikke kan stå i fundamentfeltet og aldrig har V3 (jf. også Steensig 1998: 187). Forklaringssætninger med *siden* og *eftersom* kan derimod godt stå i fundamentfeltet, jf. (13):¹²

- (13) *siden/eftersom Pia ikke kan se ham er Peter gået* (Jensen 2003: 252)

Der er ingen fysiske årsagssætninger i Jensens materiale fra BySoc, men som Jensens konstruerede eksempel i (10) viser, kan denne type både have V2 og V3. Det samme gælder intentionelle årsagssætninger, som er den hyppigste type. Jensen foreslår at årsagen til at så mange intentionelle årsagssætninger – 54,9 % af de efterstillede *fordi*-sætninger i materialet – har V2-ledstilling, skal findes i det paradigmatiske samspil med forklaringssætningerne, altså i en form for topologisk analogi: ”in the choice of constituent order, the speakers may take the obligatorily declarative order in explanative *fordi*-‘because’-clauses as the ordinary order for all clauses introduced by *fordi*” (Jensen 2003: 257). Jensen mener ikke at man kan betragte forklaringssætninger som adverbialsætninger, da de aldrig er syntaktisk integreret med den foregående sætning (2003: 153), og ligesom sideordnede sætninger med *for* siges de at indgå i *clause constellations*, forbindelser hvor en sætning står i et semantisk, men ikke syntaktisk integreret forhold til en anden (2003: 257f).

Endelig er *fordi* behandlet af Therkelsen (2003), som også tager udgangspunkt i ideen om lagdelt indholdsstruktur. Therkelsen skelner dog kun mellem to betydningslag, begivenheder og talehandlinger. Det foreslås at denne distinktion kan forklare forskellen mellem *fordi* og *for*: Hvor en *fordi*-sætning med V3 etablerer ”a causal relationship between events” (2003: 449), etablerer en hovedsætning indledt med *for* en relation mellem to talehandlinger. En *fordi*-sætning med V2 kan både angå

12 Dette stemmer overens med Therkelsens (2003) analyse af *siden* som talehandlingsbegrundende konjunktion. Therkelsen omtaler ikke *eftersom*, muligvis fordi denne konjunktion er relativt sjælden i talesproget.

begivenheder og talehandlinger. Therkelsen finder i disse tilfælde ikke nogen formelle kriterier der kan afgøre om der er tale om den ene eller den anden type, og det undersøges ikke hvad der bestemmer om en *fordi*-sætning på 'begivenhedslaget' får V2 og V3. Therkelsen går dog, så vidt jeg kan se (Therkelsen 2003: 447), ud fra at *fordi*-sætninger med V3 er underordnede og V2-sætninger sideordnede.

3.4 Denne undersøgelse

Som litteraturgennemgangen i afsnit 3.3 gerne skulle have vist, er der ikke fuld enighed om analysen af *fordi*-sætninger i dansk. I et vist omfang skyldes dette at tidligere undersøgelser har anvendt forskelligt materiale og forskellige analysekategorier, men også at der er forskellige opfattelser af hvordan sideordning og underordning bør defineres, og hvordan forskellen mellem V2 og V3 relaterer sig til denne distinktion. Therkelsen (2003) karakteriserer således alle *fordi*-sætninger med V2 som sideordnede – et formelt kriterium – mens Jensen (2003) kun betragter forklaringssætninger som sideordnede og dermed anvender et semantisk kriterium for distinktionen. I forhold til betydningsforskellen mellem V2 og V3 har det været foreslået at V2 markerer *fordi*-sætningen som asserteret, som pragmatisk 'forgrundet', og som mere selvstændig end *fordi*-sætninger med V3.

I denne undersøgelse vil jeg forsøge at besvare to spørgsmål. Det første angår forekomsten af V2 og V3 i det talte sprog i Folketingssalen. Med andre ord har jeg i lighed med Steensig (1998), Jensen (2003, 2006) og Christensen m.fl. (2015) undersøgt forholdene i moderne dansk talesprog, men ikke i sprogbrug der normalt opfattes som uformel. Det andet spørgsmål angår forholdet mellem ledstilling og semantik. I første omgang valgte jeg at klassificere materialet ved hjælp af de fire semantiske kategorier som blev præsenteret i afsnit 2, dels fordi det ville gøre undersøgelsen sammenlignelig med Steensig (1998) og Jensen (2003, 2006), dels fordi jeg antog at disse veldefinerede semantiske kategorier ville være lettere at anvende i praksis end begreberne assertion og forgrund/MPU (denne antagelse viste sig dog at være noget optimistisk, jf. diskussionen nedenfor). På baggrund af de tidligere undersøgelser af dansk var forventningen at intentionelle *fordi*-sætninger kan forekomme både med V2 og V3 (hvilket bekræftes

af min undersøgelse, jf. afsnit 5.3), og at epistemiske og illokutionære *fordi*-sætninger kun kan have V2 (hvilket jeg stiller spørgsmålstejn ved, jf. afsnit 5.4). I det følgende afsnit skal undersøgelsens materiale og metode dog først præsenteres.

4 MATERIALE OG METODE

4.1 Møder i Folketinget

Materialet udgøres af optagelser af fem møder i Folketingssalen på Christiansborg. Dette materiale blev valgt af to grunde; for det første publiceres både referater og videooptagelser af møderne på Folketingstidendes hjemmeside og er dermed frit tilgængelige; for det andet er der tale om en sprogform som sjældent er genstand for lingvistisk analyse, eftersom undersøgelser af talesprog i reglen stræber efter så uformelle, 'naturlige' data som muligt (jf. litteraturgennemgangen ovenfor). Formel sprogbrug er imidlertid værd at undersøge som supplement til uformelt talesprog idet det kan give os indikationer af hvad sprogbrugerne selv ubevidst opfatter som normen for 'korrekt' talesprog til offentlig brug.

Folketingets møder følger en på forhånd fastlagt dagsorden og foregår oftest sådan at en minister og en række ordførere holder taler, hvorefter emnet der er under behandling, kommenteres af ordførerne. Talerne er ofte med manuskript, mens de efterfølgende kommentarer, kaldet korte bemærkninger, som regel ikke er. En gang om ugen afholdes spørgetid, hvor ministre besvarer såkaldte § 20-spørgsmål, hvorefter der debatteres mundtligt. Et af de fem møder i materialet er et sådant spørgetidsmøde. Det talte sprog i Folketingssalen kan altså både være oplæst skriftsprog, talesprog som støtter sig til skriftlige notater, og mere spontan argumenterende tale. Man kunne måske ønske sig helt at udelade kategorien 'oplæst skriftsprog' af analysen, men i praksis viser det sig umuligt at adskille denne entydigt fra de andre kategorier. Dels er det ofte ikke til at afgøre i hvor høj grad den talende støtter sig til et skriftligt forlæg, dels er det selv i tilfælde hvor der ikke synes at være noget forlæg, umuligt at afgøre i hvor høj grad en tale er indøvet på forhånd. Man må altså holde sig for øje at materialet ikke udelukkende består af spontan tale, men snarere af et kontinuum fra mere til mindre skriftbundet talesprog.

4.2 Metode

Alle Folketingets møder udskrives af Folketingstidendes referenter og publiceres på internettet. Ifølge Folketingstidendes redigeringsvejledning skal referenterne foretage ”en let redigering” af det talte ord så det talte ord rettes til ”et talesprogsnært, syntaktisk sammenhængende skriftsprog med en liberal indstilling til, hvad der må anses for korrekt” (Jensen m.fl. 2011: 6). Dette skyldes at man både sigter mod en læsevenlig tekst og ønsker at få talerens intentioner til at træde klart frem, hvorfor også fortællelser og faktuelle fejl normalt rettes. For denne undersøgelses vedkommende er der to vigtige konsekvenser af Folketingstidendes redigering. For det første ændres V2 i ledsætninger altid til V3 når subjektet står før verballeddet, således også i *fordi*-sætninger. Til gengæld rettes der ikke i ledstillingen hvis et andet led end subjektet står i fundamentfeltet (Jensen m.fl. 2011: 15). For det andet ændres *fordi* ofte til *for* i sætninger der af referenten opfattes som samordnede. Derudover ændres *fordi at* i referaterne til *fordi*, men dette har ingen konsekvenser for søgningen.

Folketingstidendes redigering medfører altså både at antallet af *fordi*-sætninger er reduceret i referaterne, idet *fordi* kan være erstattet af *for*, og at *fordi*-sætninger med V2 i mange tilfælde er ændret til V3. Derfor var det nødvendigt først at finde alle forekomster af konjunktionerne *fordi* og *for* i referaterne og derefter tjekke de oprindelige formuleringer i optagelserne fra Folketingssalen.¹³ Materialet omfatter fem møder fra januar 2014. Efter at have downloadet mødereferaterne og søgt efter de to konjunktioner, fandt jeg de relevante passager i optagelserne ved hjælp af tidssignaturerne i referaterne. Såfremt referatet indeholdt ændringer i forhold til det sagte, noterede jeg den oprindelige formulering – *for* blev rettet tilbage til *fordi* hvor det var ændret, V3 tilbage til V2, osv. Tabel 3 giver en oversigt over materialet.¹⁴

13 *For* er selvfølgelig identisk med præpositionen *for*, der er irrelevant i denne sammenhæng. Eftersom konjunktionen altid indleder en sætning, blev søgningen begrænset til forekomster med stort begyndelsesbogstav og efter tegnene komma, semikolon og tankestreg: <For >, <for >, <; for > og <– for > (mellemrummene efter *for* sorterer forekomster af præfikset *for-* fra). Resterende forekomster af præpositionen blev fjernet manuelt.

14 Mødereferaterne og videooptagelserne er frit tilgængelige på Folketingets hjemmeside. Jeg stiller naturligvis også gerne materialet til rådighed i analyseret form. Eksemplerne i det følgende er forsynet med datoen for det pågældende møde og den omtrentlige tidssignatur i optagelsen.

TABEL 3. OVERSIGT OVER MATERIALET

Møde	Længde	Ord	Belæg	V2 + V3
17.01.14	2:52	~30.000	66	39
21.01.14	4:40	~45.500	68	35
22.01.14	2:30	~29.000	82	42
23.01.14	6:42	~65.000	106	49
28.01.14	5:11	~51.000	99	60
I alt	21:55	~220.500	421	225

Som tabel 3 viser, fandt jeg i alt 421 *fordi*-sætninger i optagelserne af de fem møder, hvilket svarer til omkring 19 forekomster af *fordi* per 10.000 ord. 225 af *fordi*-sætningerne viser forskellen mellem V2 og V3. Kategorien V3 omfatter her *fordi*-sætninger med et eller flere sætningsadverbialer før det finitte verbum, inkl. enkelte tilfælde hvor sætningsadverbialet står før subjektet (jf. Hansen og Heltoft 2011: 1661). V2 omfatter *fordi*-sætninger med det finitte verbum før sætningsadverbialet eller med et andet led end subjektet i fundamentfeltet (m.a.o. med subjektet på S-pladsen efter det finitte verbum). Interrogative *fordi*-sætninger, som vil blive diskuteret nærmere nedenfor, er inkluderet i V2-kategorien. I tabel 4 og 5 gives et eksempel på hver af disse undertyper fra materialet. Det anvendte sætningsskema følger i hovedtræk Hansen og Heltoft (2011: 1582ff).

TABEL 4. FORDI-SÆTNINGER MED V3

K	A ^m	S	A ¹	V _f	...
<i>fordi</i>		<i>man</i>	<i>ikke</i>	<i>er</i>	<i>gået til læge</i> ('kanonisk' V3)
<i>fordi at</i>	<i>nu</i>	<i>Fru Karina Adsbøl og jeg</i>	<i>skal</i>	<i>stå og diskutere det</i>	(adverbial før S)

TABEL 5. FORDI-SÆTNINGER MED V2

K	F	V _f	S	A ¹	...
<i>fordi</i>	<i>vi</i>	<i>har</i>		<i>jo ikke</i>	<i>tænkt os at forbyde hund i Danmark</i> ('kanonisk' V2)
<i>fordi</i>	<i>det</i>	<i>er</i>	<i>vi</i>	<i>vel</i>	<i>enige om</i> (subjekt på S)
<i>fordi at</i>		<i>er</i>	<i>det</i>		<i>en, der har haft kørekort i mange år</i> (interrogativ)

5 RESULTATER

5.1 Fordelingen af V2 og V3

En uformel optælling indikerer at *fordi* er langt den hyppigste årsagskonjunktion. Af andre årsagskonjunktioner har jeg kun fundet *eftersom* 3 gange i materialet, *idet* 4 gange, og *siden* med årsagsbetydning 2 gange. *Da* med årsagsbetydning er med 44 belæg noget hyppigere, men forekommer overvejende i et begrænset antal mere eller mindre faste vendinger som ”Da der ikke er flere der har bedt om ordet, er forhandlingen afsluttet”. Konjunktionen *for* har jeg fundet belagt 152 gange. I modsætning til *for*, som udelukkende forekommer med V2, og *eftersom*, *idet*, *siden* og *da*, som tilsyneladende altid har V3, kan *fordi* som nævnt have begge ledstillingsmønstre. I de 225 sætninger hvor forskellen er realiseret, er fordelingen 158 belæg med V2 (ca. 70 %) over for 67 med V3 (ca. 30 %). Materialet viser dermed samme tendens i retning af V2 som er blevet påvist i tidligere undersøgelser af dansk talesprog, omend i mindre udstrakt grad – sml. fx de 80,7 % V2 hos Steensig (1998). Der er dog intet overraskende i at V2 er mindre frekvent i materialet fra Folketinget, eftersom en del af ytringerne forekommer i oplæst tale; det der måske kan overraske, er at mønstret stadig er væsentlig hyppigere end V3.

5.2 Interrogative *fordi*-sætninger

En særlig undertype fortjener at blive nævnt separat, nemlig *fordi*-sætninger med spørgsmålsform. Disse optræder fire gange i materialet (ytret af tre forskellige folketingsmedlemmer), og alle belæggene kan opfattes som retoriske spørgsmål der understreger et punkt i argumentationen. Jeg har analyseret dem som illokutionære *fordi* de i sagens natur ikke direkte kan angive en årsag, men godt kan siges retorisk at motivere den foregående ytring, som i (14) og (15):

- (14) Og det er da rigtigt, det skal vi også debattere, hvad en erfaren person er, fordi at er det en der har haft kørekort i mange år, eller er det bare en der er mange år gammel? (21.01.14, 00:58:40)

- (15) Jeg opfatter det selv som en naturlig videreudvikling af samtænkning, fordi hvad handler det om i skrøbelige stater?
(21.01.14, 02:18:15)

Med en forekomst på under 2 % er denne type lavfrekvent i materialet, men at den også forekommer i andre genrer, kan man let forsikre sig om på internettet ved at søge efter *fordi* efterfulgt af et interrogativt pronomen eller adverbium. Eksemplet i (16) er fra en kommentartråd, mens den anden *fordi*-sætning i (17) er fra et debatforum:

- (16) Dødsstraffen kræver faktisk både skurke og helte, samt ofte udskyldige [sic], derfor afstår jeg fra det, fordi hvem skal vurdere det. (blogs.bt.dk, 01.11.12)
- (17) At sige at Gud er ond fordi denne ikke gør noget ved ondskab er åndssvagt at sige fordi hvorfor skal Gud have ansvaret for vores handlinger... (filosofisk-debat.dk, 28.11.11)

Muligheden for at kunne indlede spørgsmål omtales af Hansen og Heltoft (2011: 974) for den tilordnende konjunktion *for*, men der er mig bekendt ingen i den eksisterende litteratur om emnet der har påpeget den samme mulighed for *fordi*. Den synes dog at være i overensstemmelse med Hansen og Heltofts bemærkning om at ”*fordi* tenderer mod et syntaktisk og semantisk sammenfald med *for*” (2011: 975).

5.3 *Fordi-sætningernes semantik*

Den semantiske analyse af de 225 *fordi*-sætninger viste sig at byde på mange vanskeligheder. Som det vil fremgå, er den intentionelle type både den mest frekvente og den med mest variation i ledstillingen. Analysen viser imidlertid også at der er en høj grad af tvetydighed, og at grænserne mellem typerne ikke er så skarpe som fx Hengevelds klassifikation – og tabel 6 – giver indtryk af. Dette vender jeg tilbage til nedenfor.

TABEL 6. SAMMENHÆNGEN MELLEM LEDSTILLING OG SEMANTIK

	Fysisk	Intentionel	Epistemisk	Illokutionær
V3	9	53 (= 44,2 %)	0	2 (= 2,3 %)
V2	0	67 (= 55,8 %)	8	86 (= 97,7 %)
I alt	9	120 (= 100 %)	8	88 (= 100 %)

Fysiske årsagssætninger er sjældne og optræder kun 9 gange i materialet, altid med V3 som i (18). Jensen finder slet ingen eksempler i sit materiale fra BySoc og foreslår at det kan have at gøre med samtaleemnerne (Jensen 2003: 254n). Det er muligt at dette er en medvirkende årsag, men måske er typen også generelt lavfrekvent.

- (18) Nu var jeg ikke med i sidste uge i Kina, men jeg forstår at der har man i hvert fald også kunnet se hvordan danske virksomheder kan lave rigtig mange arbejdspladser, fordi vi netop er gået forrest (17.01.14, 01:41:35)

Den intentionelle type er med 120 belæg den mest frekvente i materialet. Et lille flertal på 67 (55,8 %) af de intentionelle årsagssætninger har V2 (jf. Jensen 2003: 256f), mens V3 forekommer i 53 tilfælde (44,2 %). Nogle intentionelle *fordi*-sætninger er udsagn om den ydre verden og angiver hvorfor en agent – som kan være udtrykt eller ej – udfører en bestemt handling. Men det er tilsyneladende lige så almindeligt at have matrixsætninger der udtrykker en kognitiv tilstand eller en subjektiv vurdering som i (19):

- (19) Så afslutningsvis vil jeg derfor sige at et fortsat stærkt dansk engagement er meget vigtigt og meget rigtigt. Det er vigtigt, fordi lande med problemer med at overholde bl.a. menneskerettighederne ellers ville få skubbet det gode arbejde godt af banen (23.01.14, 07:17:30)

Ved at angå afsenderens subjektive vurdering minder denne gruppe umiddelbart om den epistemiske type, men i modsætning til disse kan *fordi*-sætningens propositionelle indhold godt siges at være den egentlige årsag til det sagforholdet i matrixsætningen: Det er fordi de pågæl-

dende lande 'ellers ville få skubbet det gode arbejde godt af banen', at et stærkt dansk engagement er vigtigt.

Klare eksempler på epistemiske årsagssætninger er lige så sjældne som fysiske. Der er kun 8 forekomster i materialet, alle med V2, som i (20): Fordi man har gode erfaringer i andre lande, mener taleren at propositionen 'det er dokumenteret og bevist' må være sand.

- (20) det er ikke bare noget vi tror på, det er faktisk noget der er dokumenteret og bevist, fordi i andre lande, f.eks. i Tyskland, har man ganske gode erfaringer med den her ordning (21.01.14, 01:34:45)

For flere af de andre epistemiske sætninger i materialet er en intentionel læsning dog også mulig, fx *fordi*-sætningen i (21):

- (21) Liberal Alliances retsordfører har ikke mulighed for at være her i dag, men den her sag er nok alligevel også en som selv en ikkeretsordfører kan klare, fordi at som vi har hørt, så er det en tilbagevendende begivenhed i denne sal (21.01.14, 00:40:30)

Når jeg vælger den epistemiske tolkning her, skyldes det både forholdet mellem sætningerne og den retoriske kontekst. For det første hører årsagssætningen ikke under modalpartiklen *noks* virkefelt, og matrix-sætningen må dermed forstås som en selvstændig vurdering. For det andet fungerer ytringen i sammenhængen som argument for at retsordførers fravær ikke er et problem, og det virker derfor rimeligt at *fordi*-sætningen udtrykker en hjemmel for denne opfattelses troværdighed.

At det kan være svært at afgøre om en *fordi*-sætning angiver en indre eller en ydre årsag, viser sig også ved analysen af en del illokutionære *fordi*-sætninger. Jeg har analyseret 88 sætninger i materialet som illokutionære, hvoraf to har V3 (se nedenfor) og resten V2. I eksempel-sætningerne i den lingvistiske litteratur optræder illokutionære årsagssætninger ofte efter spørgsmål – sml. afsnit 2.2 ovenfor – men denne variant, som i (22), er relativt lavfrekvent i materialet og forekommer

kun 8 gange. Der er også et mindre antal efter imperativer eller performativer, som i (23).

- (22) Og så er det, man må spørge – nu er vi halvvejs henne i regeringsperioden: Hvor bliver det dog af? Fordi det er vi vel enige om, at det er hårdt tiltrængt (17.01.14, 01:48:00)

- (23) Men jeg tillader mig bare at – lige for at få slået fast. Fordi jeg frygter jo på vegne af de millioner af danskere som kører i bil og er afhængige af det (17.01.14, 02:42:40)

Der er dog også et relativt stort antal belæg som både lader sig analysere som intentionelle og illokutionære. Det drejer sig ofte om tilfælde hvor matrixsætningen indeholder et udtryk for talerens subjektive vurdering, som i (19) ovenfor, men hvor *fordi*-sætningen snarere synes at begrunde hvorfor matrixsætningen ytres. Et eksempel som (24) er altså analyseret som illokutionært.

- (24) Og derfor mener jeg sådan set, her der træder det personlige ansvar virkelig ind, fordi vi har jo ikke tænkt os at forbyde hund i Danmark (23.01.14, 04:10:50)

Skønsmæssigt er det ved knap en fjerdedel af sætningerne i materialet muligt at argumentere for flere forskellige tolkninger. (25) udgør et særlig svært tilfælde:

- (25) Det behøver jeg ikke at bruge meget tid på, fordi det er vi jo sådan set meget uenige i (28.01.14, 02:20:20)¹⁵

Fordi-sætningen kan i den pågældende kontekst både ses som ydre årsag til at taleren ikke behøver bruge meget tid (fysisk), som hjemmel for talerens vurdering af dette (epistemisk), og som begrundelse for at det er relevant at slå fast (illokutionær). Også denne sætning er analyseret som illokutionær fordi dens retoriske funktion primært synes at

---

¹⁵ Ud over at være vanskeligt indeholder eksemplet også en fortalelse. Taleren siger ”uenige”, men af konteksten fremgår det tydeligt at der menes ”enige”.

være at begrunde relevansen, men analysen er ikke entydig. Sweetser (1990) nævner at der er en pragmatisk flertydighed knyttet til engelsk *because*, og at der i nogle tilfælde er flere mulige tolkninger, men hendes eksempler antyder samtidig at det altid er muligt at vælge et af de tre domæner, i hvert fald så længe der er tilstrækkelig kontekst. Steensig konkluderer derimod i sin undersøgelse: ”Ved en nærmere gennemgang [...] viser det sig at det kun i meget få tilfælde er muligt helt at udelukke en indholdskausal læsning” (1998: 197). Dette må forstås sådan at de forekomster der ifølge Steensig kan læses som epistemiske eller illokutionære, også i de fleste tilfælde kan forstås som indholdskausale, altså fysiske eller intentionelle. Materialet fra Folketingssalen peger i samme retning. Fordelingen af de fire typer i tabel 6 ovenfor skal altså tages med det forbehold at klassificeringen ikke er entydig, og at en del belæg – særlig illokutionære – også kan analyseres som hørende til en af de andre typer.

5.4 Ilokutionære *fordi*-sætninger med V3

Som litteraturgennemgangen i afsnit 3 viste, er der forskellige fortolkninger af den hyppige forekomst af V2 i *fordi*-sætninger. Der synes dog at være enighed om i hvert fald én konklusion i litteraturen, nemlig at epistemiske og illokutionære *fordi*-sætninger ikke forekommer med V3. Således finder Steensig (1998: 185) at ”alle *fordi*-yrtringer med led-sætningsrækkefølge også har indholdskausalitet”, Jensen (2003: 252) konkluderer at ”an explanative clause cannot have neutral constituent order [V3]”, og Therkelsen (2003: 449) skriver at ”*fordi* + subordinate [V3] claims a causal relation between events”. Ifølge alle tre kan *fordi*-sætninger med V3 altså ikke være epistemiske eller illokutionære. I materialet fra Folketinget er V3-belæggene da også overvejende fysiske og intentionelle, men i modsætning til de tre nævnte undersøgelser mener jeg godt man kan finde V3-sætninger med illokutionær funktion.

Der forekommer i hvert fald to *fordi*-sætninger med V3 i materialet som jeg mener bedst kan analyseres som illokutionære. I (26) drejer det sig om en situation hvor der er blevet spurgt til Det Radikale Venstres målsætninger for reduktion af CO₂-udslippet. Den radikale ordfører giver følgende svar:

- (26) Jeg tror at hr. Per Clausen får mere ud af at prøve at spørge klimaministeren, fordi han jo er i gang med forhandlinger dernede (17.01.14, 01:44:50)

Der er ingen pause mellem *at-* og *fordi*-sætningen, og hele perioden udgør én intonationsenhed. Omend en intentionel læsning ikke helt kan udelukkes – 'klimaministeren er i gang med forhandlinger dernede' kan godt ses som den egentlige årsag til at ordføreren tror det er mere formålstjenstligt at spørge ham – mener jeg at en illokutionær tolkning i den pågældende kontekst er mere sandsynlig. Den foregående sætning synes primært at fungere som en indirekte talehandling hvor Per Clausen opfordres til at henvende sig til klimaministeren, og *fordi*-sætningen tjener som retorisk begrundelse for denne talehandling. Muligvis skyldes brugen af V3 i stedet for V2 her skriftsproglig påvirkning.

I (27) er der ikke tale om en prototypisk V3-sætning, men om en *fordi*-sætning med fremrykket sætningsadverbial som samtidig er negeret:

- (27) Jeg synes de her sager er alvorlige – ikke fordi at nu fru Karina Adsbøl og jeg skal stå og diskutere det her i dag, men fordi det handler om nogle børn og om nogle unge som har stort behov for at deres sager bliver behandlet korrekt ude i kommunerne (22.01.14, 01:01:20)

Jeg har analyseret den negerede *fordi*-sætning i (27) som illokutionær fordi den begrundet hvorfor (eller rettere: hvorfor ikke) taleren slår fast at der er tale om alvorlige sager: ikke fordi hun vil bruge tid på at diskutere dette, men fordi det handler om børn og unge med et stort behov. I modsætning til andre typer af årsagssætninger kan *fordi*-sætninger negeres og fokuseres (sml. Hansen og Heltoft 2011: 1543ff), og sandsynligvis er ledstillingen her betinget af nægtelsen (se også afsnit 6). Da der dog ikke er andre negerede *fordi*-sætninger med illokutionær funktion i materialet, står eksemplet i denne henseende alene.

Der synes altså at være konkurrerende faktorer for valget af led-sætningsmønster i illokutionære *fordi*-sætninger. Langt det hyppigste mønster er V2, men (26)-(27) tyder på at V3 også forekommer efter negation og (antagelig) som følge af skriftsproglig påvirkning. En tred-

je faktor er placering af *fordi*-sætningen i fundamentfeltet. Der er ingen eksempler på dette med illokutionær funktion i materialet fra Folketinget, men som (28)-(29) viser, er det en mulighed i uformel sprogbrug i hvert fald for nogle sprogbrugere. Eksemplerne er begge fra debatfora på internettet.

- (28) Ville du være tilfreds hvis de sent igår eller såvel idag melder ud at de ikke har den på lager? Og fordi du selv nævner det, ja så er man blevet mere forkælet. (hardwareonline.dk, 01.02.11)¹⁶

I (28) har en spørger fortalt om en frustrerende oplevelse med en virksomheds kundeservice og spurgt om hans irritation er berettiget eller et udtryk for forkælelse. Svareren mener ikke at virksomheden har gjort noget galt, og at mange forbrugere i dag er forkælede. *Fordi*-sætningen tjener til at begrunde hvorfor svareren godt kan tillade sig at sige det sidste, og er tydeligt illokutionær – 'fordi du selv nævner det' er ikke årsag til at man er blevet mere forkælet, men til at svareren skriver det.

- (29) Loops stænger var fede med [sic] de tunge håndtag diskvalificerede dem. Men fordi du nu spørger så har jeg vejet dem (fiskevand.dk, 04.10.12)

I (29) er en intentionel læsning ganske vist mulig – at den anden bruger har spurgt til håndtagenes vægt, kan selvsagt godt være årsag til at svareren har vejet dem – men i den pågældende kontekst virker det mere sandsynligt at det er talehandlingen der begrundes: *Fordi*-sætningen angiver hvorfor svareren finder det relevant at meddele at han har vejet dem og kan oplyse den præcise vægt. Ifølge Jensen (2003: 252f) er *fordi*-sætninger i fundamentfeltet aldrig forklaringssætninger, altså epistemiske eller illokutionære, mens sætninger med *siden* og *eftersom* godt kan være det, og dette er måske det foretrukne for mange sprogbrugere: *Siden du nu spørger, så har jeg vejet dem* etc. Men hvis min analyse af (28) og (29) her er korrekt, er det i hvert fald for nogle sprogbrugere

---

16 Brugen af *såvel* i eksemplet er overraskende; der menes vist *sågar* eller *selv*.

også muligt med *fordi* – omend dette altså ikke er belagt i materialet fra Folketinget.

6 DISKUSSION

På baggrund af de tidligere undersøgelser der blev diskuteret i afsnit 2, var forventningen at intentionelle *fordi*-sætninger kunne have både V2 og V3, mens illokutionære kun ville forekomme med V2. Hvis dette viste sig at holde stik, kunne man så forsøge at afgøre hvad der betinger valget mellem V2 og V3 i de intentionelle *fordi*-sætninger og dermed komme nærmere en generel analyse af V2/V3-forskellen. Imidlertid har billedet i denne undersøgelse vist sig at være mere mudret. Dels kan illokutionære *fordi*-sætninger også have V3, dels kan de have spørgsmålsform ligesom sætninger indledt med *for*. Materialet fra Folketinget synes dermed at støtte Jensens forslag om at *fordi* ”kan betragtes som en polysem eller polylemmatisk konjunktion der i én betydning optræder som underordningskonjunktion og i en anden som sam- eller sideordningskonjunktion” (Jensen 2011: 136).

Ifølge analysen i GDS (Hansen og Heltoft 2011: 1541ff) kan *fordi*-sætninger være omstændighedsadverbialer i modsætning til de fleste andre årsagsledsætninger, som er sætningsadverbialer. Dette betyder at *fordi*-sætninger kan være fokusled, altså stå i den del af matrixsætningen som indeholder ny information, hvorfor de også kan rammes af nægtelse og indgå i sætningskløvning, jf. (30):

- (30) det var fordi jeg havde travlt, at jeg glemte passet (Hansen og Heltoft 2011: 1543)

Haegeman (2012: 155ff) har i en undersøgelse af en række vesteuropæiske sprog foreslået en lignende skelnen mellem CENTRALE og PERIFERE adverbialsætninger, som menes at korrelere med visse formelle karakteristika på tværs af sprogene. Således kan centrale adverbialsætninger ifølge Haegeman fokuseres og rammes af matrixsætningens nægtelse, mens dette ikke gælder perifere adverbialsætninger. Disse har til gengæld illokutionær kraft og tillader *main clause phenomena* (hvertil Haegeman bl.a. regner V2 i tysk – de skandinaviske sprog behandles ikke). Haegeman nævner eksplicit at denne skelnen ikke angår ”speech act

adverbials”, altså illokutionære ledsætninger (Haegeman 2012: 181f), som kan være både centrale og perifere.

Umiddelbart virker denne distinktion mellem centrale og perifere adverbialsætninger lovende for materialet fra Folketinget. Dels kan de illokutionære *fordi*-sætninger med V3 få en plads i systemet som centrale adverbialsætninger, dels synes *fordi*-sætningerne med V3 generelt at følge Haegemans kriterier. Disse er nemlig næsten uden undtagelse fokuserede, enten i en fokusmarkørs virkefelt (31) eller finalt i matrixsætningen (32):

- (31) Det er helt åbenlyst urimeligt at ens lægefagligt diagnosticerede sygdom ikke anerkendes, alene fordi man ikke er gået til læge inden for en vis dato (28.01.14, 01:19:22)
- (32) Jeg kan se formanden her sidder og tripper i sin stol, fordi jeg allerede talte for længe i mit første svar (21.01.14, 02:48:05)

En type af ikke-fokuserede *fordi*-sætninger med V3 er allerede blevet nævnt i afsnit 5.4, nemlig *fordi*-sætninger i fundamentfeltet. Disse har dog tilfælles med de fokuserede *fordi*-sætninger at de er utvetydigt indlejrede i matrixsætningen og dermed centrale. Disse generaliseringer synes umiddelbart at tale for assertionshypotesen: V3-sætninger er indlejrede og udgør sammen med matrixsætningen én talehandling; V2-sætninger er selvstændige ytringer og kan derfor ikke rammes af nægtelser og andre fokusoperatorer i matrixsætningen.

Imidlertid er der også eksempler i materialet som taler imod denne analyse. For det første forekommer der V3-sætninger som ikke rammes af matrixsætningens nægtelse. I (33) oplyser ordføreren hvorfor man ikke kan støtte forslaget, og *fordi*-sætningen er altså uden for nægtelsens virkefelt. Der er ikke tale om at ordførerens parti godt kan støtte forslaget, bare ikke af den grund *fordi*-sætningen angiver:

- (33) Og selvfølgelig er det ligesom de sidste to beslutningsforslag, at vi ikke kan støtte det, fordi vi jo netop afventer de her parter og så skal diskutere det (28.01.14, 04:16:30)

Dette kunne dog muligvis forklares som skriftsproglig påvirkning. Mere problematisk er det til gengæld at V2 også forekommer i *fordi*-sætninger fokuseret i sætningskløvning, jf. (34) og den første *fordi*-sætning i (35):

(34) Når jeg siger spøgelsers, så er det fordi jeg har gentaget så mange gange, så jeg næsten ikke har tal på det, at vi ikke ønsker at afskaffe befordringsfradraget (17.01.14, 02:42:05)

(35) Når jeg spørger, så er det jo, fordi at man vidste jo godt hvad man gjorde, fordi argumentet for at indføre den omvendte bevisbyrde var at politiet ikke kunne bevise hvilken race hunden tilhørte (23.01.14, 03:34:55)

(34) og (35) kan nok både forklares ud fra assertionshypotesen og forgrundshypotesen – der er både tale om asserterede og ’forgrundede’ propositioner – men det er ikke klart hvordan de bedst kan klassificeres med Haegemans begreber, central og perifer adverbialsætning. Sætningskløvning synes altså ikke at være et brugbart kriterium for at adskille forskellige typer af *fordi*-sætninger i dansk talesprog.

7 AFSLUTNING

Denne artikel har set nærmere på et velkendt fænomen i dansk – variation mellem de to ledstillingsmønstre V2 og V3 – ved hjælp af et mere utraditionelt lingvistisk materiale, nemlig optagelser og referater fra møder i Folketinget. Formålet har været at supplere den eksisterende litteratur ved at undersøge ledstillingsforholdene i mere formelt dansk talesprog og efterprøve sammenhængen mellem *fordi*-sætningers ledstilling og semantik.

Efter at have introduceret nogle væsentlige værker om årsagssætninger fra den internationale forskningslitteratur, har jeg i afsnit 2 foreslået de danske termer FYSISK, INTENTIONEL, EPISTEMISK og ILLOKUTIONÆR årsagssætning og i afsnit 3 givet et overblik over litteraturen om *fordi*-sætninger i dansk. Trods forskellige tilgange synes der at være udbredt enighed om at epistemiske og illukotionære *fordi*-sætninger ikke kan stå i fundamentfeltet og ikke kan have V3-ledstilling. I afsnit 4 har jeg præsenteret materialet og foreslået hvordan Folketingstidendes referater

og videooptagelser kan anvendes som talesprogs korpus. Herefter blev undersøgelsens resultater præsenteret i afsnit 5 og diskuteret videre i afsnit 6.

De vigtigste konklusioner her er for det første at V2 med 70 % selv i det talte sprog i Folketinget er væsentlig hyppigere end V3 (afsnit 5.1). Jeg mener derfor det er rimeligt at konkludere at brugen af V2 i *fordi*-sætninger ikke er et kendetegn for uformelt eller dagligdags talesprog, men for talesproget som sådan, også når det anvendes i en mere formel sammenhæng. For det andet er det blevet påpeget at *fordi* lige som konjunktionen *for* kan indlede spørgsmål, en type jeg ikke har fundet beskrevet i den eksisterende litteratur (afsnit 5.2). For det tredje viste den semantiske analyse dels, som forventet, at den intentionelle type både kan have V2 og V3 (afsnit 5.3), dels, imod forventning, at illokutionære *fordi*-sætninger også forekommer med både V2 og V3 (afsnit 5.4). Endelig har jeg forsøgt at analysere V2/V3-forskellen med Haegemans (2012) begrebspar, central og perifer adverbialsætning. Som påpeget i afsnit 6 kan denne skelnen forklare hvorfor illokutionære *fordi*-sætninger i visse tilfælde forekommer med V3, mens det er uklart hvordan modellen vil forklare at *fordi*-sætninger med V2 i materialet også indgår i sætningskløvning. Hvis nogen blandt NyS' læsere har et godt bud, hører jeg gerne fra dem.

TAKSIGELSE

Jeg er en anonym fagfællebedømmer meget taknemmelig for berettiget kritik og relevante litteraturhenvisninger. Også tak til NyS' redaktører og til Elisabeth Engberg-Pedersen, som i sin tid opfordrede mig til at skrive denne artikel på baggrund af mit kandidatspeciale (Københavns Universitet 2014). Alle fejl og mangler er naturligvis mit eget ansvar.

Sune Gregersen
Universiteit van Amsterdam
sune.gregersen@gmail.com

LITTERATUR

- Asmussen, J. 2016. Most frequently used 10000 lemmas of Danish. <http://korpus.dsl.dk> (tilgået 25. marts 2019).
- Bentzen, K. 2014. Embedded Verb Second (V2). *NALS Journal* 1. 211–224. DOI: 10.5617/nals.5389.
- BySoc*, <http://bysoc.dyndns.org/> (tilgået 25. marts 2019).
- Christensen, T.K. & T.J. Jensen. 2014. Det er klart at ledsætninger har da ledsætningsordstilling – eller har de? *Nyt fra Sprognavnet* 2014(1). 1–7.
- Christensen, T.K., T.J. Jensen & M.H. Christensen. 2015. Adverbielle ledsætningers ledstilling i dansk talesprog. I.S. Hansen & T.T. Hougaard (red.), *15. Møde om Udforskningen af Danske Sprog*, 97–115. Aarhus: Aarhus Universitet.
- Dik, S.C. m.fl. 1990. The hierarchical structure of the clause and the typology of adverbial satellites. J. Nuyts, A.M. Bolkestein & C. Vet (red.), *Layers and levels of representation in language theory*, 25–70. Amsterdam: John Benjamins. DOI: 10.1075/pbns.13.04dik.
- Djäv, K., C. Heycock & H. Rohde. 2017. Assertion and factivity: Towards explaining restrictions on embedded V2 in Scandinavian. L.R. Bailey & M. Sheehan (red.), *Order and structure in syntax I: Word order and syntactic structure*, 3–28. Berlin: Language Science Press. DOI: 10.5281/zenodo.1117696.
- Falk, H. & A. Torp. 1900. *Dansk-norskens syntax i historisk fremstilling*. Kristiania: Aschehoug.
- Folketinget*, <http://www.ft.dk/> (tilgået 25. marts 2019).
- Gregersen, F. m.fl. 1996. *Danske sproglære*. København: Dansklærerforeningen.
- Gregersen, F. & I.L. Pedersen. 2000. A la recherche du *word order not quite* perdu. S.C. Herring, P. van Reenen & L. Schösler (red.), *Textual parameters in older languages*, 393–431. Amsterdam: John Benjamins. DOI: 10.1075/cilt.195.18gre.
- Haegeman, L. 2012. *Adverbial clauses, main clause phenomena, and the composition of the left periphery*. Oxford: Oxford University Press. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780199858774.001.0001.
- Hansen, E. & L. Heltoft. 2011. *Grammatik over det danske sprog*, bind 1–3. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.
- Halliday, M.A.K. & R. Hasan. 1976. *Cohesion in English*. London: Longman.
- Harder, P. 2005. Lagdelt sætningsstruktur. E. Engberg-Pedersen m.fl. (red.), *Danske funktionel lingvistik – en belbedsforståelse af forholdet mellem sprogstruktur, sprogbrug og kognition*, 101–111. København: Københavns Universitet, Handelshøjskolen i København & Roskilde Universitetscenter.

- Hengeveld, K. 1996. The internal structure of adverbial clauses. B. Devriendt, L. Goossens & J. van der Auwera (red.), *Complex structures: A functionalist perspective*, 119–147. Berlin: Mouton de Gruyter. DOI: 10.1515/9783110815894.
- Høysgaard, J.P. 1747. *Accentuered og raisonnered grammatica*. København: Groth. http://www.kb.dk/e-mat/dod/130021685268_color.pdf (tilgået 25. marts 2019).
- Jensen, A. 2003. *Clause linkage in spoken Danish*. Ph.d.-afhandling. Københavns Universitet.
- Jensen, A. 2006. Om *for* og *fordi*. *Ny forskning i grammatik* 13. 81–96. DOI: 10.7146/nfg.v14i13.23833.
- Jensen, A., S. Dahl & K. Skawbo-Jensen. 2011. *Redigeringsvejledning for Folketingstidende*. København: Folketinget.
- Jensen, T.J. 2011. Ordstilling i ledsætninger i moderne dansk talesprog. *Ny forskning i grammatik* 18. 123–150. DOI: 10.7146/nfg.v19i18.23671.
- Jensen, T.J. & T.K. Christensen. 2013. Promoting the demoted: The distribution and semantics of “main clause word order” in spoken Danish complement clauses. *Lingua* 137. 38–58. DOI: 10.1016/j.lingua.2013.08.005.
- Julien, M. 2007. Embedded V2 in Norwegian and Swedish. *Working Papers in Scandinavian Syntax* 80. 103–161.
- Kortmann, B. 1997. *Adverbial subordination: A typology and history of adverbial subordinators based on European languages*. Berlin: Mouton de Gruyter. DOI: 10.1515/9783110812428.
- Mikkelsen, N.H. 2011. Betydningsforskelle ved brugen af helsætningsordstilling efter *fordi*. I.S. Hansen & P. Widell (red.), *13. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*, 213–224. Aarhus: Aarhus Universitet.
- Pedersen, I.L. 1996. ”Der kan jo være nogen der kan ikke tåle det”: Om hovedsætningsordstilling i bisætninger i danske dialekter. I. Ejskjær, B.J. Nielsen & I.L. Pedersen (red.), *Studier i talesprogsvariation og sprogkontakt*, 242–251. København: Reitzel.
- Ross, J.R. 1970. On declarative sentences. R.A. Jacobs & P.S. Rosenbaum (red.), *Readings in English transformational grammar*, 222–272. Waltham: Ginn.
- Sandøy, H. 2008. Norske syntaktiske “avvik” i norsk. C. Carlsen m.fl. (red.), *Banebryter og brobygger i andrespråksfeltet*, 179–190. Oslo: Novus.
- Schiffirin, D. 1987. *Discourse markers*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: 10.1017/CBO9780511611841.

- Steensig, J. 1998. Om *fordi* i forskellige sætningstyper i dansk talesprog. K. Kristensen (red.), *Årsberetning 1996-1997*, 179–192. København: Selskab for Nordisk Filologi.
- Sweetser, E. 1990. *From etymology to pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: 10.1017/CBO9780511620904.
- Therkelsen, R. 2003. The functions of Danish causal conjunctions. *Nordlyd* 31(2). 446–456. DOI: 10.7557/12.14.
- Thompson, S.A., R.E. Longacre & S.J.J. Hwang. 2007. Adverbial clauses. T. Shopen (red.), *Language typology and syntactic description*, 237–300. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: 10.1017/CBO9780511619434.005.
- Tsunoda, T. (red.). 2018. *Levels in clause linkage: A cross-linguistic survey*. Berlin: De Gruyter Mouton. DOI: 10.1515/9783110519242.
- Vikner, S. 1995. *Verb movement and expletive subjects in the Germanic languages*. New York: Oxford University Press.
- Vikner, S. 2005. Det finitte verbums position i dansk før og nu. P. Widell & M. Kunøe (red.), *10. Møde om Udforskningen af Danske Sprog*, 383–394. Aarhus: Aarhus Universitet.
- Wiklund, A.-L. m.fl. 2009. On the distribution and illocution of V2 in Scandinavian *that*-clauses. *Lingua* 119. 1914–1938. DOI: 10.1016/j.lingua.2009.03.006.